

Гонтаренко Н. М.,

викладач кафедри англійської філології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ПОНЯТТЄВИЙ ПРОСТІР КОРЕЛЯТИВ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МЕТАФОРИ POLITICS IS HUMAN LOCOMOTION

Анотація. Стаття присвячена реконструкції та аналізу поняттєвого простору корелятив метафори POLITICS IS HUMAN LOCOMOTION на матеріалі англійських дієслів просторового переміщення людини в медійних текстах на політичну тематику.

Ключові слова: дієслово просторового переміщення людини, концептуальна метафора, домен, концептуальний референт, концептуальний корелятив.

Постановка проблеми. Когнітивне моделювання семантики окремих класів дієслів просторового переміщення належить до найменш поширених різновидів досліджень. Окремі монографічні праці висвітлюють механізми метафоризації класів англійських дієслів просторового переміщення на засадах когнітивної лінгвістики [1; 2]. Метафоричні моделі з дієсловами просторового переміщення людини в сучасній англійській мові до цього часу не були предметом лінгвістичних досліджень.

Таким чином, **актуальність** дослідження зумовлена використанням методологічної бази когнітивної лінгвістики з метою аналізу домена HUMAN LOCOMOTION як цілісного поняттєвого простору корелятив метафори та побудови багаторівневої концептуальної моделі цього простору. **Мета** дослідження передбачає аналіз метафоричного потенціалу дієслів просторового переміщення людини в медійному дискурсі, що покликано розкрити особливості осмислення, систематизації і сприйняття просторових понять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідним напрямом сучасної когнітивної лінгвістики є когнітивна семантика, метою якої є співвіднесення мовних форм з їх ментальними репрезентаціями, а також встановлення способів представлення інформації у людській свідомості. Когнітивна семантика не становить цілісної парадигми, однак існує низка принципів, які в сукупності характеризують когнітивно-семантичний підхід до аналізу мовних явищ.

Перший принцип полягає в тому, що концептуальна структура є «втільеною» [3, с. 157], тобто специфічне розуміння світу зумовлене фізіологією людини. Структури, що утворюють нашу концептуальну систему, засновані на нашому чуттєвому досвіді та осмислюються в його термінах. Ядро нашої концептуальної системи безпосередньо базується на сприйнятті, рухах тіла та досвіді фізичного і соціального характеру. Наприклад, хоча образна схема контейнер базується на досвіді перебування в обмеженому просторі, ця концептуальна структура може породжувати абстрактні значення: *He is in love. He fell into depression. We're out of trouble now* [4, с. 32].

Згідно з **другим принципом** семантична структура є концептуальною структурою. Однак це зовсім не означає,

що вони тотожні. Значення, які асоціюються з мовними одиницями, формують лише підсистему можливих концептів, оскільки існує велика кількість думок, почуттів, ідей, образів, які людина може кодувати за допомогою мови. Р. Ленекер доводить наявність концепту, але відсутність слова в англійській мові на прикладі позначення місця на обличчі, де ростуть вуса [5, с. 60].

Третім принципом когнітивної семантики є енциклопедична репрезентація значення. Це означає, що слова не представляють сукупність значень, а є «точками доступу» до більш широкого блоку знань, який відноситься до цього концепту чи концептуальної сфери [5, с. 163]. Як відомо, концепт *bachelor* не асоціюється з усіма нежонатими чоловіками. Крім того, у нас є уявлення про стереотипну поведінку, яка асоціюється з холостяками. За словами В. Еванс, саме це енциклопедичне знання дозволяє нам правильно інтерпретувати таке речення: *Watch out Jane, your husband's a right bachelor!* [3, с. 161]. Завдяки нашим енциклопедичним знанням, вживання *bachelor* стосовно жонатого чоловіка не сприймається як нелогічне. Згідно зі стереотипом холостяків вважають гульцями, тому це речення звучить як застереження для Джейн щодо можливої зради її чоловіка.

Згідно з **четвертим принципом** когнітивної семантики, утворення значення є концептуалізацією – осмисленням інформації та формуванням концептів. Передаючи той чи інший концепт, лексична одиниця активує і відповідний когнітивний контекст, який забезпечує її розуміння. Існують різні підходи до формалізації структури когнітивного контексту, який називається доменом або базою (Р. Ленекер), фреймом (Ч. Філмор), ідеалізованою когнітивною моделлю (Дж. Лакофф). За спостереженнями Р. Ленекера ці терміни не цілком еквівалентні. Домен є найбільш загальним терміном, оскільки ні фрейм, ні ідеалізована когнітивна модель не можуть бути вдало застосовані до базових доменів (час, простір). Фрейм можна співвіднести з небазовим доменом. Термін «ідеалізована когнітивна модель» має найбільш обмежений обсяг застосування. Наприклад, його неможливо було б застосувати до процесу комунікації або фізичних обставин комунікативної ситуації [6, с. 47].

У нашому дослідженні базовою одиницею когнітивного моделювання є домен, який позначає сукупність різнорівневих інформаційних сфер та структурується низкою субдоменів. Субдомени репрезентовані багаторівневою мережею концептів, які організують екстралінгвістичну інформацію шляхом когнітивних операцій специфікації, схематизації та профілювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дієслово просторового переміщення людини виступає спо-

собом та результатом концептуалізації структур знання. Воно слугує вербалізатором складної когнітивної моделі, якою є матриця доменів. Матриця доменів HUMAN LOCOMOTION структурується доменами CHANGE OF LOCATION та HUMAN BEING, які репрезентовані багаторівневою мережею базових та абстрактних субдоменів.

Домен CHANGE OF LOCATION, який слугує основою для утворення когнітивних моделей просторового переміщення, структурується низкою базових доменів. Просторове переміщення людини – різновид руху (MOTION), який ініціюється певною силою (FORCE) та характеризується зміною місцезнаходження людини у просторі (SPACE) протягом часового періоду (TIME).

Домен HUMAN BEING, який моделює характеристики та дії суб'єкта переміщення, структурується мережею субдоменів. Просторове переміщення людини відбувається внаслідок застосування її м'язової сили (MUSCULAR EFFORT) або технічних засобів, що приводяться в рух за допомогою м'язової сили (MEANS OF LOCOMOTION), в результаті чого людина або група людей (NUMBER OF FIGURES) переміщуються на певній місцевості (LOCALITY) у певному напрямку (DIRECTION) або відносно інших суб'єктів переміщення (CONTIGUOUS FIGURES) зі швидкістю (RATE) та тривалістю (DURATION), які зумовлені моторикою рухів (MOTOR PATTERN). Складовими компонентами переміщення є наявність траєкторії (PATH) та звуку (SOUND EMISSION), що утворюється внаслідок контакту (CONTACT) суб'єкта переміщення із середовищем (MEDIUM). Окрім того, дієслово просторового переміщення людини слугує вербалізатором таких характеристик суб'єкта переміщення, як ступінь фізичної спроможності (PHYSICAL ABILITY), вік (AGE), діяльність (OCCUPATION), порушення норм (VIOLATION), мета (PURPOSE), емоційність (DISPLAY OF EMOTION).

На комунікативному рівні матриця доменів HUMAN LOCOMOTION активує метафоричні моделі. Методологічною основою реконструкції метафоричних моделей із дієсловами просторового переміщення людини слугує методика моделювання багаторівневих концептуальних просторів С. А. Жаботинської [7], розроблена на основі понять «домен» та «ієрархія доменів» (Р. Ленекер). Сутність, яка осмислюється за допомогою метафори, є концептуальним референтом, а сутність, яка залучається до порівняння і яка має відповідну назву, є концептуальним корелятом. Спільні ознаки, що виявляються при порівнянні референта і корелята, утворюють зону перехресного мапування. Її формування пов'язане з явищем висвітлення/затемнення, суть якого полягає в тому, що в концептуальній метафорі використовується тільки частина характеристик референтного і корелятивного доменів.

Фактологічним матеріалом дослідження слугують 2836 текстових фрагментів на політичну тематику, дібрані методом суцільної фіксації з газет «The Economist» та «The New York Times», виданих із 1 січня 2010 року до 1 листопада 2014 року (загальна кількість опрацьованих журналів – 356 примірників).

Результатом проекції корелятивного домена HUMAN LOCOMOTION на референтну поняттєву сферу є концептуальна метафора POLITICS IS HUMAN LOCOMOTION. Проаналізуємо поняттєвий простір корелятивів концепту-

альної метафори POLITICS IS HUMAN LOCOMOTION. У процесі метафоричного мапування «висвітленню» підлягають субдомени концептуального референта HUMAN BEING. Субдомени CHANGE OF LOCATION залишаються «прихованими».

Субдомени HUMAN BEING отримують множинне метафоричне представлення в медійному політичному дискурсі та характеризуються різним метафоричним потенціалом. За нашими даними, з 19 корелятивних субдоменів, що профілюються на референтний домен POLITICS, найвищий метафоричний потенціал властивий корелятивним субдоменам PHYSICAL ABILITY та DISPLAY OF EMOTION, високий потенціал – субдоменам RATE та MOTOR PATTERN, середній потенціал – субдоменам SOUND EMISSION, CONTACT, AGE, PURPOSE, MUSCULAR EFFORT. Решта 10 корелятивних субдоменів мають низький (OCCUPATION, VIOLATION) та дуже низький (MEDIUM, LOCALITY, PATH, MEANS OF LOCOMOTION, CONTIGUOUS FIGURES, NUMBER OF FIGURES, DURATION). Метафоричний потенціал корелятивів концептуальної метафори POLITICS IS HUMAN LOCOMOTION зумовлюється тим, наскільки вони є релевантними для сфери політики: чи вони асоціюються з поступом вперед або його відсутністю, з ефективністю заходів політичного суб'єкта, з критичною оцінкою.

Розглянемо найбільш рекурентні метафоричні моделі. Так, на базі субдомена PHYSICAL ABILITY утворюються три концептуальні метафори:

Концептуальна метафора A POLITICAL SUBJECT IS A SICK PERSON імплікує недостатній професіоналізм політичних діячів: *Over the weekend, the Dutch government was left tottering after failing to gain a majority in support of austerity measures, and demonstrators in in the Czech Republic turned out in the greatest numbers since 1989 to protest a tax increase and budget cuts* (The New York Times. Sarkozy and Socialist Head to Runoff in France. April 22, 2012).

Концептуальна метафора A POLITICAL PROCESS IS A SICK PERSON символізує незадовільний темп політичного поступу: *The result is that Japan's recovery is limping, and risks returning the country to the same unenviable position it occupied before the disaster* (The Economist. Japan a year later: The view from the north. Mar 8, 2012).

Концептуальна метафора A POLITICAL EVENT IS A SICK PERSON відображає неспроможність політиків вирішувати проблеми: *Still, the Senate Foreign Relations Committee voted this week to bolster sanctions, if necessary, and Israel has argued that the stalling of the most recent round of talks has offered only more proof that the Iranians are playing for time, seeking to expand their nuclear enrichment capacity while keeping the talks limping along* (The New York Times. Report Urges White House To Rethink Iran Penalties. April 17, 2013).

У результаті профілювання субдомена DISPLAY OF EMOTION утворюється низка концептуальних метафор, які відображають типові соціальні уявлення про поведінку політиків (агресивність, самовпевненість, безвідповідальність):

A POLITICAL SUBJECT IS AN AGGRESSIVE PERSON: *North Korea used the cover of supposedly civilian nuclear work before it flounced out of the treaty in 2003;*

it has since tested two bombs (The Economist. The Nuclear Non-Proliferation Treaty: Consensus costs. June 2, 2010).

A POLITICAL SUBJECT IS A PROUD PERSON: *President Vladimir V. Putin of Russia sauntered into American presidential politics on Thursday, praising President Obama as "a very honest man" and chastising the Republican nominee, Mitt Romney, for describing Russia as "without question our No. 1 geopolitical foe* (The New York Times. Putin Says Missile Deal Is More Likely With Obama. September 6, 2012).

A POLITICAL SUBJECT IS A RELAXED PERSON: Spain's fractious **Socialists** may need such qualities as they **wander** in the electoral wilderness, failing to turn 27% unemployment and fears about the future into votes (The Economist. Will Susana Diaz lead the Spanish Socialists? December 7, 2013).

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Таким чином, субдомени HUMAN BEING отримують множинне метафоричне представлення в медійному політичному дискурсі та характеризуються різним метафоричним потенціалом. Найвищий метафоричний потенціал властивий корелятивним субдоменам PHYSICAL ABILITY та DISPLAY OF EMOTION, у результаті чого в сучасному медійному дискурсі широко представлено метафоричні моделі з концептуальними векторами агресивності, непрофесіоналізму, безвідповідальності політиків.

Перспективним вважаємо здійснення компаративного аналізу метафори POLITICS IS HUMAN LOCOMOTION в різномовних медійних дискурсах з метою встановлення спільних та відмінних способів концептуалізації феномена просторового переміщення людини представниками різних соціокультурних спільнот.

Література:

1. Kovalik D. Verbal Metaphor: The Crossroad of Cognition, Culture and Form / D. Kovalik. – Oklahoma State University, 2004. – 370 p.
2. Özçalışkan S. Metaphors we move by: A crosslinguistic-developmental analysis of metaphorical motion events in English

and Turkish / S. Özçalışkan. – University of California, Berkeley, 2002. – 229 p.

3. Evans V. Cognitive Linguistics. An Introduction / V. Evans, M. Green. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. – 830 p.
4. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago : Chicago University Press, 1980. – 242 p.
5. Langacker R. Foundations of Cognitive Grammar. Theoretical Prerequisites / R. Langacker. – Stanford, CA: Stanford. University Press, 1987. – Vol. 1. – 540 p.
6. Langacker R. Cognitive Grammar: A Basic Introduction / R. Langacker. – Oxford University Press, 2008. – 562 p.
7. Жаботинская С. А. Концептуальная метафора : процедура анализа для множественных данных / С. А. Жаботинская // Актуальні проблеми металінгвістики : матеріали VII Міжнар. конф. : зб. статей. (Черкаси, Черкас. націон. ун-т ім. Б. Хмельницького, 28–29 квітня 2011 р.). – Черкаси : Ант, 2011. – С. 3–6.
8. The Economist [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/>. – Назва з екрана.
9. The New York Times [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nytimes.com/>. – Назва з екрана.

Гонтаренко Н. Н. Понятийное пространство коррелятов концептуальной метафоры POLITICS IS HUMAN LOCOMOTION

Аннотация. Статья посвящена реконструкции и анализу понятийного пространства коррелятов метафоры POLITICS IS HUMAN LOCOMOTION на материале английских глаголов пространственного перемещения человека в медийных текстах на политическую тематику.

Ключевые слова: глагол пространственного перемещения человека, концептуальная метафора, домен, концептуальный референт, концептуальный коррелят.

Gontarenko N. The structure of the source domain for the metaphor POLITICS IS HUMAN LOCOMOTION

Summary. The article presents a reconstruction and analysis of the source domain for the metaphor POLITICS IS HUMAN LOCOMOTION on the basis of human locomotion verbs in media texts on political issues.

Key words: human locomotion verb, conceptual metaphor, domain, target domain, source domain.